

GENEL ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU ALTINCI SINIF ÖĞRENCİLERİNİN HUKUK VE ADALET DERSİNE YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

COMPARISON OF THE PERCEPTIONS AND ATTITUDES OF THE SIXTH-GRADE STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOL AND IMAM HATİP SECONDARY SCHOOL TOWARDS THE LAW AND JUSTICE COURSE

Hakan ÖNGÖREN¹, Arzu Meryem NURDOĞAN²

ÖZ: Araştırmanın amacı Genel Ortaokul ile İmam Hatip Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine yönelik algı ve tutumlarının karşılaştırılmasıdır. Buna yönelik olarak Sultanbeyli ilçesindeki birer Genel Ortaokul (82) ve İmam Hatip Ortaokul (79) 6. sınıfta Hukuk ve Adalet dersi almakta olan toplamda 161 öğrenciyi kapsayan bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Nicel olan fakat deneysel olmayan betimsel ilişkisel araştırma modeli ile desenlenmiş olan araştırmada öğrencilerin algı ve tutumlarını ölçmek adına "Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi" kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS 26 programına aktarılmış ve Hukuk ve Adalet dersine yönelik öğrencilerin algı ve tutumları çeşitli değişkenlere (cinsiyet, aylık gelir ve anne/baba eğitim durumu) göre t-Test ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir. Buna göre Genel Ortaokul öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik algı ve tutum ortalamaları İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinden daha yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik algı ve tutumları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum konusunda sadece İmam Hatip Ortaokul bağımsız değişkeni ile aile aylık geliri değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre araştırma bulgularına göre alt amaçlara yönelik elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT: The research compares the perceptions and attitudes of the 6th-grade students of General Secondary School and Imam Hatip Secondary School toward the Law and Justice course. For this purpose, research was carried out involving 161 students who were taking Law and Justice lessons in 6th grade at a General Secondary School (82) and Imam Hatip Secondary School (79) in the Sultanbeyli district. In the study, which was designed with a quantitative but non-experimental descriptive research model, the "Perception and Attitude Questionnaire toward the Law and Justice Course" was used to measure students' perceptions and attitudes. The research data were transferred to the SPSS 26 program and the perceptions and attitudes of the students towards the Law and Justice course were analyzed by t-Test and ANOVA tests according to various variables (gender, monthly income, and parental education level). Accordingly, the perception and attitude averages of the General Secondary School students toward the Law and Justice course were higher than the Imam Hatip Secondary School students. A significant difference was found only between the Imam Hatip Secondary School independent variable and the family monthly income variables regarding the students' perceptions and attitudes toward the Law and Justice course and their attitude toward the content of the Law and Justice course. Accordingly, various suggestions were made based on the results obtained for the sub-objectives according to the research findings.

Anahtar sözcükler: Eğitim, imam hatip ortaokul, ortaokul, hukuk ve adalet dersi.

Keywords: Education, imam hatip secondary school, general secondary school, law and justice course.

Bu makaleye atf vermek için:

Öngören, H., & Nurdoğan, A. M. (2023). Genel ortaokul ve imam hatip ortaokulu altıncı sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutumlarının karşılaştırılması, *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 503-518

Cite this article as:

Öngören, H., & Nurdoğan, A. M. (2023). Comparison of the perceptions and attitudes of the sixth-grade students of general secondary school and imam hatip secondary school towards the law and justice course. *Trakya Journal of Education*, 13(1), 503-518

* Bu araştırma, birinci yazarın ikinci yazarın danışmanlığında hazırlanan ait doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye, ongorenhkn@gmail.com, Orcid:

² Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, Email., Orcid:

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Humans have both a natural and social reality. Therefore, while a human meets everything he needs, he needs the social relations, behavior patterns, and value judgments he has established in social life (İrşi and Sonmez, 2019, p.1459). Social life itself is also rapidly affected by changes and innovations. This situation causes many problems in social life. This is where the law comes into play, as it emerged to ensure that people, who are social beings, continue their lives within the framework of a certain order and principles (Sönmez and Aycıl, 2018, p.549; Scotchmer, 1991, p.29-31). Law, order norms, and rules are like people's compasses, and they place prohibitions where necessary and create a space for action where necessary. However, the rules of law provide order in society, and the need for security and justice (Elbay, 2020, p.1). According to the curriculum of today's National Education, Imam Hatip Secondary Schools and Imam Hatip High Schools provide Islamic sciences education as well as humanities, science, and social sciences education. Alternatively, in General, Secondary Schools, and General High Schools, Islamic sciences education is not given in addition to humanities, science, and social sciences education, but only one course, Religious Culture, and Moral Knowledge is given religious education (Aktaş, 2017, pp.342-343; Çiftçi, 2019; Kılıç, 2014). In this context, as Akyürek (2012) mentions, inevitably, the ideas, thoughts, philosophies, and lifestyles of the students studying in these educational institutions will be shaped accordingly, thanks to the Islamic sciences education and the philosophy of religious education given in Imam Hatip Secondary Schools. Based on this, Koç (2017, pp.70-73) stated that the perceptions and attitudes of Imam Hatip Secondary School students about education at school began taking shape, starting with the family lifestyle, and took its final shape in the school environment. This research aims to make sense of the attitudes of the students who taking the General Secondary School and Imam Hatip Secondary School Elective Law and Justice course towards the course and the content of the course, according to different level variables. Accordingly, a literature search of the curriculum for the Elective Law and Justice course and its content was also conducted out.

Method

Quantitative research techniques were used in this study. Quantitative research is carried out by using numerical expressions of facts and determinations of any event (Bryman, 2012; Merriam, 1998; Yıldırım & Şimşek, 2013). The quantitative research method was used to measure the attitudes of the 6th-grade students in the General Secondary School and Imam Hatip Secondary School who took the Law and Justice course within the framework of the research, regarding the elective Law and Justice course and its content. Additionally, this research was designed with a quantitative but non-experimental descriptive relational research model (Creswell, 2014) since it was carried out to determine the relationship between the school type variable and students' perceptions, attitudes, theoretical knowledge, and achievement levels toward the Law and Justice course.

Findings

It was found that the average perceived value of the Law and Justice course and the law is 3,4756, and the average value of the attitude towards the content of the Law and Justice course is 3,5854. It was found that the 6th lower secondary school students have a lower perception of the law and justice course and law than their attitudes towards the contents of the law and justice course. It was found that the average perceived value of the Law and Justice course and the law is 3,3713 and the average value of the attitude towards the content of the Law and Justice course is 3,2880. As a result, 6th-year students of Imam Hatip Secondary School were found to have a greater perception of the Law and Justice course and the law than their attitude towards the content of the Law and Justice course. While the average score of the students of the Normally Secondary School regarding law and justice and the law course was 3,4756, the average score of the students of the Imam Hatip secondary school regarding the course of law and justice and the law was 3, 3713.

Discussion and Conclusion

As part of this research, we tried to carry out a comparative and content analysis of the perceptions and attitudes of the students of the Normally Secondary School and of the Secondary School of Imam Hatip towards the elective subject of the sixth degree Law and Justice. The study was conducted only at the Normally Secondary School and Imam Hatip Secondary School in the Sultanbeyli district. Therefore, our research is regional research, and as Aktaş (2017) noted, national understanding assessments should not be made based on regional research findings. In this section, the results obtained in the research are evaluated according to the sub-objectives of the research. As a result of the research, it emerged that the perception of upper secondary school is high as a function of the average values of the responses to the decisions taken on the perceived scale within the elective Law and Justice. As Göksu (2018) states, “The most striking difference is that Imam Hatip middle school students use more religious rhetoric and mystical concepts in their statements, while other public middle school students use more real and secular language”. Furthermore, Akyurek (2012) stated that “ideas and thoughts are inevitable thanks to Islamic science and religious philosophical education”. The philosophy and lifestyle of the students studying in these educational institutions are modeled accordingly. “Imam Hatip is given in secondary schools”. In this regard, it can be said that talking about general secondary school students in real and world languages compared to students of Imam Hatip Secondary School (Aktaş, 2017) influences the attitudes of secondary school students towards older students. Comparison of the law and justice course and its contents with the students of the Imam Hatip secondary school (Koç, 2020).

GİRİŞ

İnsan hem doğal hem de toplumsal bir gerçekliğe sahiptir. Bundan dolayı da insan ihtiyaç duyduğu her şeyi karşılar iken toplumsal yaşam içerisinde kurmuş olduğu sosyal ilişkilere, davranış kalıplarına ve değer yargılarına gereksinim duymaktadır (İrşi & Sönmez, 2019, s.1459). Toplumsal hayatın kendisi de değişim ve yeniliklerden hızlı bir şekilde etkilenmektedir. Meydana gelen bu durum toplumsal yaşam içerisinde birçok soruna sebebiyet vermektedir. Hukuk da tam olarak burada devreye girmektedir ki toplumsal bir varlık olan insanların yaşamının belli bir düzen ve prensipler çerçevesinde devam etmesini sağlamak üzere ortaya çıkmıştır (Sönmez & Aycıl, 2018, s.549; Scotchmer, 1991, s.29-31). Hukuk, düzen normları ve kurallar insanların pusulası gibidir ve insanlara gerektiği yerde yasaklar koyar gerektiği yerde de hareket alanı yaratmaktadır. Bununla birlikte anlaşılmaktadır ki toplumun düzenini, güvenlik ve adalet gereksinimini hukuk kuralları sağlamaktadır (Elbay, 2020, s.1).

Hukuk ve eğitim kavramları arasında ciddi bir münasebet bulunmaktadır. Eğitim genel manasıyla ‘insanları açık olarak belirtilen amaç ve hedeflere göre yetiştirme süreci’ olarak tanımlanmaktadır (Akıncı, 1998, s.1). Günümüzde eğitimin anlamı, amacı ve fonksiyonuna göre paradigmatik düşünce farklılıkları gün geçtikçe artmakta olup bir ülkenin gelişmişlik seviyesi ile de doğru orantılıdır. Eğitim hukuku, birey ve toplumun gereksinim hissettiği eğitimin sunulabilmesi adına birey, toplum ve devletin görev ve yükümlülüklerini belirleyen geniş bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Güriz, 2009).

Toplumun farklı perspektiflerden insanı çok yönlü olarak ele alan sosyal bilimler eğitimi bu yönüyle insani olayları daha iyi analiz etmemiz adına bizlere kolaylık sunmaktadır (Sönmez ve Aycıl, 2018, s.543). İnsanlar ilk olarak büyüdükleri aile ortamından başlayarak çocuklar, akranlar, medya, yerel topluluklar, oyun grupları ve kurumlar gibi unsurlar kanalıyla toplum içerisinde yaparak ve yaşayarak ahlaki değerleri kazanmaktadır (Halstead & Taylor, 2000). Eğitimciler açısından söz konusu bu durum değerler eğitimi/kazanımı olarak nitelendirilmektedir. Nitekim bu değerlerin önemli bir bölümü toplum adına toplumun kök değerlerini oluşturmaktadır. Sorumluluk alma ve adil olma toplumsal düzen adına doğrudan gerekli olmasından ötürü kök değer diye kabul görmektedir (Çalışkan & Yıldırım, 2020, s.38; MEB, 2017; Topal, 2019).

Araştırmada uygulama alanları olan Genel Ortaokullar ve İmam Hatip Ortaokulları ülkemizde örgün eğitim kapsamında eğitim veren yerlerdir. İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerindeki eğitim geleneği Anadolu Selçukluları dönemine kadar uzanmaktadır. Günümüz Milli Eğitim müfredatına göre İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde beşerî, fenni ve sosyal bilimler eğitiminin yanında İslami ilimler eğitimi de verilmektedir. Buna karşın Genel Ortaokullar ve Genel Liselerde beşerî, fenni ve sosyal bilimler eğitiminin yanında İslami ilimler eğitimi verilmemekte sadece tek ders olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersiyle din eğitimi verilmektedir (Aktaş, 2017, s.342-343;

Çiftçi, 2019; Kılıç, 2014). Bu kapsamda Akyürek'in (2012) de belirttiği gibi İmam Hatip Ortaokullarında verilen İslami ilimler eğitimi ve din felsefesi eğitimleri sayesinde bu eğitim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin hayata dair fikir, düşünce ve felsefelerinde ve yaşam tarzlarında buna göre bir şekillenmenin oluşması kaçınılmazdır. Bundan yola çıkarak Koç (2017, s.70-73) İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin okuldaki eğitim ile ilgili algı ve tutumlarının ailevi yaşam biçiminden başlamak üzere şekillenmeye başladığı ve okul ortamında da nihai şeklini aldığını belirtmiştir.

Bu araştırmanın amacı Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul Seçmeli Hukuk ve Adalet dersi alan öğrencilerin ders ve dersin içeriğine yönelik tutumlarının farklı düzey değişkenlerine göre anlamlandırılmasıdır. Buna bağlı olarak Seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ve içeriğine yönelik öğretim programının literatür araştırması da gerçekleştirilmiştir

Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi

Ortaokul Seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ile ilgili temellerin atılması 03.12.2012 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında imzalanan “Öğrencilerde Hukuk Bilincinin Geliştirilmesi Uygulamaları ve Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı Geliştirmek İçin İşbirliği Protokolü” isimli protokolle başlamıştır. Bahse konu protokole ilkökul ve ortaokul derslerinin öğretim programlarında hukuk ve adalet ile ilgili kazanımları temel alıp, öğrencilerin temel hukuk kavramlarına ilişkin anlayışlarının ve hukuk bilincinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Buna göre imzalanan protokolün 2. maddesi gereği; “Türkiye’de Adaletle Daha İyi Erişim İçin Koruyucu Hukuk Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” hayata geçirilmesi ve bununla beraber hukuk ve adalet bilincinin geliştirilmesiyle özgürlük, asli görev ve yükümlülüklerinin farkında olan adil fertler yetiştirilmesi hedeflenmiştir (Alıcı, 2015; Alkayış, 2019; Has vd., 2022; İrşi, 2017; MEB, 2017; Öngören ve Nurdoğan, 2022). Millî Eğitim Bakanlığı’nın verilerine göre Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul Seçmeli Hukuk ve Adalet dersi alan öğrenci sayısı ve yıllık artış oranı Tablo 1’de düzenlenmiştir.

Tablo 1.

Seçmeli ortaokul hukuk ve adalet dersi alan öğrenci sayısı ve artış oranları

Eğitim-Öğretim Dönemi	Öğrenci Sayısı	Artış Oranı
2013-2014	26.868	-
2014-2015	70.511	%161,7
2015-2016	98.247	%39,3
2016-2017	97.055	-%0,01
2017-2018	89.082	-%0,08
2018-2019	126.847	%42,3
2019-2020	198.929	%56,8
2020-2021	-	-
2021-2022	-	-
Toplam	707.539	

Kaynak: Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2021.

Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul’da Hukuk ve Adalet dersini seçmiş olan öğrenci sayısı ve yıllık artış oranı verileri incelendiğinde 2013-2014 eğitim öğretim yılında dersi seçen öğrenci sayısı 26.868 iken %161 artışla 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde dersi seçen öğrenci sayısı 70.511 olmuştur. 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim öğretim döneminde bir önceki yılın göre düşüş gösteren dersi seçen öğrenci sayısı da 2019-2020 eğitim öğretim döneminde dersi seçen öğrenci sayısı 198.929 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1).

Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı’nın temel felsefesi ve öğretim programının amaçları arasında; öğrencinin kural ve toplumsal düzen olgusunun idrak etmesi, öğrencinin hukukun gerekliliği konusuna hâkim olması, Seçmeli Hukuk ve Adalet dersinin öğrencide ve toplumda olumlu yönde davranış değişimine etki etmesi yer almaktadır (Aycıl, 2017; MEB, 2017).

Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi Ders İçeriği (Ünite), Kazanım, Hedef ve Yeterlilikler

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaokul düzeyinde seçmeli ders olarak verilen Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı'nda (2017) değinilen hukuki bilgi, beceri ve değer temelli öğretimine uygun bir şekilde "Hukuk ve Adalet" dersinin içeriği (ünite bazında) programda yer almıştır. Buna göre Seçmeli Hukuk ve Adalet dersinin ünite, kazanım ve ders saati Tablo 2'de sunulmuştur (Alkayış, 2019).

Tablo 2.

Seçmeli hukuk ve adalet dersi öğretim programı ünite, kazanım sayısı ve öngörülen süre/ders saatleri

Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati
Hak ve sorumluluklarımız	5	16
Yaşamımızda hukuk ve adalet	6	18
Hukuki sorunlarımız	4	18
Hukuki çözümlerimiz	6	20

Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi öğretim programı ünite, kazanım sayısı ve öngörülen süre/ders saatleri verilerine bakıldığında hedeflenen kazanımlar; öğrencilerin yaşamımızda hukuk ve adaletin yerini öğrenmesi, öğrencilerin hak ve sorumlulukların farkına varması, hukuki sorunlarımızın neler olduğunu öğrenmesi, hukuki çözümlerin neler olduğunu öğrenmesidir. Hak ve sorumluluklar ünitesine 16 ders saati ayrılmışken hukuki çözümlerimiz ünitesine ise 20 ders saati ayrılmıştır. Bu durumdan yola çıkarak hukuki çözümler konusunun daha iyi anlaşılması gerektiği vurgusunu yapmak mümkündür. Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi öğretim programı kapsamında öğrencilerde geliştirilmesi beklenen yeterlilikler ise şunlardır:

- Hak olarak talep edilenin şeyin hukuki yollarla aranacağını kabul etme,
- Hukuk ve adalet konusunda temel kavramların ne olduğu ve anlama geldiğini bilme,
- Adalet konusunda hassas olma ve önemseme,
- Hakını aramanın olağan bir durum olduğunun farkına varma,
- Hukuki yönden hak arama safhalarının hukuki yollarının ne olduğunu ve kimden/kimlerden yardım alacağını bilme,
- Hukuki problemlerin çözümünde görevli olan kamu/özel kurum ve kuruluşları tanıma ve bilme
- Herhangi bir durumun hukuksal yönden ilgili problem olup olmadığını anlama
- Hukukun yerini toplumsal hayatı düzenleyen kurallar ve bu kurallar içerisinde idrak etme
- Barışçıl yollar izlenerek anlaşmazlıkların çözüleceğinin farkına varmasıdır (Sağırılı, 2007).

Alanyazın tarandığında Hukuk ve Adalet dersini konu alarak akademik anlamda gerçekleştirilmiş araştırmalar bulunmaktadır. Söz konusu araştırmalar incelendiğinde;

- Çengelci (2017) Hukuk ve Adalet öğretim programında yer alan adalet, duyarlılık, eşitlik, saygı, cesaret, sorumluluk, barış ve bir araya gelme değerleri ile güven değeri konuları üzerinde durmuştur.
- Alkayış (2019) ve İrşi ve Sönmez de (2019) Ortaokul Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı'na yönelik öğretmen görüşlerini ele almıştır. Alkayış (2019) ve İrşi ve Sönmez'e (2019) göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Hukuk ve Adalet dersinin talebelerde adalet ve hukuk bilincinin yer edinmesine katkıda bulunduğu; ancak bazı kavramların öğrenci hazırbulunuşluğuna uygun olmadığını belirttiklerini saptamıştır.
- Doğan (2020) yaptığı araştırmada öğrencilerin hukuk ve adalet kavramlarına ilişkin algı ile görüşleri incelenmiş ve hukuk ile adalet kavramlarını doğru olarak algıladıklarını belirtmiştir.
- Aycıl (2017) da yaptığı araştırmada Hukuk ve Adalet dersinin günlük hayatta karşılaşacağımız hukuki konuları anlamada fayda sağladığını belirtmiştir.

Araştırmanın amacı, Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve içeriğine ilişkin tutumlarını karşılaştırarak belirlemektir. Araştırma çerçevesinde alt amaçlar şu şekildedir;

1- Hukuk ve Adalet dersini alan Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerin seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ve içeriği ilgili tutumların cinsiyet düzeyi değişkenine göre karşılaştırılması,

2- Hukuk ve Adalet dersini alan Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerin seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ve içeriği ilgili tutumların ailelerinin aylık gelir düzeyleri değişkenlerine göre karşılaştırılması,

3- Hukuk ve Adalet dersini alan Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerin seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ve içeriği ilgili tutumların anne ve babalarının eğitim düzeyinde değişkenine göre karşılaştırılması açıklanmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf öğrencileri temelinden yola çıkılarak başta hukuk ve adalet eğitimi olmak üzere sosyal bilgiler öğretim programları alanına, vatandaşlık eğitimi ve demokrasi eğitimi alanlarına katkı sunacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Nicel araştırma herhangi bir olaya ait olgu ve saptamaların sayısal ifadeler kullanılarak yapılmaktadır (Bryman, 2012; Merriam, 1998; Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırma çerçevesinde Hukuk ve Adalet dersini alan Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6. sınıf öğrencilerin seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ve içeriği ilgili tutumlarının ölçülmesinde nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte bu araştırma okul türü değişkeni ile öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik algı, tutum, teorik bilgi ve kazanım düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek adına gerçekleştirildiği için de nicel olan fakat deneysel olmayan betimsel ilişkiyel araştırma modeli (Creswell, 2014) ile desenlenmiştir.

Çalışma Grubu/ Evren- Örneklem

Araştırma evrenini Seçmeli Hukuk ve Adalet dersini alan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırma, veri toplama süreci bakımından sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için araştırmacının ikamet ettiği İstanbul ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda hane halkı gelirleri bakımından en yoksul ilçeler değerlendirilmiş ve Şahinoğlu'nun (2020) araştırmasındaki 2017 yılı İstanbul hane halkı geliri verilerine göre en düşük hane halkı gelirin sahip ilçelerden Sultanbeyli (2172 ₺) ilçesindeki ortaokullar araştırma sahası olarak tercih edilmiştir. Bu kapsamda araştırma örneklemini de 2021-2022 Eğitim ve Öğretim döneminde Sultanbeyli ilçesinde yer alan Genel Ortaokul (82 öğrenci) ve İmam Hatip Ortaokul (79 öğrenci) 6. sınıflar düzeyinde Seçmeli Hukuk ve Adalet dersi alan toplam 161 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Anketlerde de veriler ölçeklendirme yöntemi kullanılarak elde edilmektedir (Lawshe, 1975: 566). Katılımcı öğrencilere yönelik yapılmış olan veri toplama aracı (anket) iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler "Kişisel Bilgi Formu" ve "Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi"nden oluşmaktadır. Ölçeklerin güvenilirliği için Yurdugül'ün (2005) kullandığı "Kapsam Geçerlik İndeksi" (KGİ) kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma anketlerinde yer alan yargılar kendi aralarında anlam bütünlüğü oluşturması ve çözümlemenin yapılabilmesi adına çeşitli ölçek ve alt boyutlara ayrılmaktadır (Sommer vd., 2002: 22; Yurdugül, 2005: 772). Uzman görüşlerinden alınan değerlendirme sonucunda;

- Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı
- Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum olmak üzere iki alt boyuttan oluşan 14 maddelik "Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi" oluşturulmuştur.

Daha sonra ölçeklere ait veriler manuel olarak SPSS 26 programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve veriler sayısal verilere dönüştürülmüştür. Oluşturulan veri setleri daha önceden belirtildiği gibi alt boyutlarda sınıflandırılmış ve buna göre veri setlerine ait ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Öncelikle Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi'ne ilişkin ortalama ve standart sapma istatistiksel değerlerine ilişkin istatistikler düzenlenmiştir.

Tablo 3.

Hukuk ve adalet dersi algı ve tutum anketine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Genel Ortaokul	Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriği ve Yapısı Anketi	Ortalama	Standart Sapma	Min-Max
	Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	3,4756	,62915	1-5
	Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	3,5854	,62881	1-5
İmam Hatip Ortaokul	Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriği ve Yapısı Anketi	Ortalama	Standart Sapma	Min-Max
	Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	3,3713	,62927	1-4
	Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	3,2880	,63906	1-5

Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi'ne ait ortalama ve standart sapma değerlerine bakıldığında; Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algının ortalama değeri 3,4756 iken İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algının ortalama değeri 3,3713 olarak gerçekleşmiştir. Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumun ortalama değeri 3,5854 iken İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumun ortalama değeri 3,2880 olarak ölçülmüştür (Tablo 3). Buna göre Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algının ve Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumun İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine göre daha yüksek değerde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.

Hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutum anketinin alt boyutlarına ait geçerlilik değerleri

Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi	Uzman	KGİ	KMO Barlett
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	10	0,63	0,670-0,544
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	10	0,70	0,767-0,761

Kapsam geçerlilik indeksi verilerine göre Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi'nin üç alt boyutuna ait 0.63 ve 070 KGİ değerlerinin geçerliği sağladığını göstermektedir. Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum Anketi'nin İçerik ve Yapısı alt boyutları için KMO değerleri 0,767–0,544 aralığında olacak şekilde ölçülmüş ve bu değerler geçerlik için yeterli olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 5.

Hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutum anketinin alt boyutlarına ait basıklık-çarpıklık ve geçerlilik-güvenirlilik değerleri

Genel Ortaokul 6. Sınıf	Skewness	Kurtosis	Cronbach's Alpha
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	,368	,679	,724
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	-,076	,500	
İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf	Skewness	Kurtosis	Cronbach's Alpha
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	-,683	,925	,726
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	-,630	1,928	

Araştırmamızda verilerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek amacıyla verilerin basıklık-çarpıklık değerlerini elde etmemiz gerekmektedir. Buna göre Hukuk ve Adalet Dersine Yönelik Algı ve Tutum anketine ait Skewness (basıklık) ve Kurtosis (çarpıklık) değerlerinin minimum -768 ile maksimum +1.151 arasında olduğu görülmektedir (Tablo 4). Nitekim Tabachnick ve Fidell'e (2013)

göre normal dağılımın olması için Kurtosis (basıklık) ve Skewness (çarpıklık) değerlerinin -1.5 ile +1.5 aralığında olması gerekmektedir (Erbay ve Beydoğan, 2017, s.249). Buna göre normal dağılım gösteren veriler parametrik testlere (t-Testi, Korelasyon, Çoklu Regresyon ve ANOVA) tabi tutulmaktadır. İki bağımsız grup arasındaki niceliksel verilerin karşılaştırılması için “t-Testi” kullanılmıştır. İki den fazla bağımsız grup arasındaki niceliksel verilerin karşılaştırılmasında da ANOVA (One-Way) kullanılmıştır. ANOVA testinde ikiden fazla bağımsız grup arasındaki farklılıkları belirlemek için de tamamlayıcı Post-Hoc analizindeki “Tukey” testine başvurulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin güven aralığı %95, anlamlılık düzeyi ise %5 düzeyinde ölçülmüştür. Cronbach alfa katsayısı maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsüdür. Ölçekte yer alan itemlerin homojenliğini sorgulamak ya da açıklamak adına kullanılmaktadır. Likert tipli ölçeklerde Cronbach alfa güvenirlik testi çok sık kullanılmaktadır (Kalaycı, 2008; Yıldız ve Uzunsakal, 2018, s.19). Buna göre Tablo 5’te yer alan sonuca göre Cronbach Alfa değerinin $0,40 < R2 < 1,00$ aralığında olması nedeniyle verilerin geçerli ve yeterli değerlere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

*Yapılan bu çalışmada tüm araştırma etiği ve yayın ilkeleri gözetilmiştir.

BULGULAR

Araştırma grubunu, İstanbul ili Sultanbeyli ilçesinde bulunan bir İmam Hatip Ortaokul ve bir Ortaokulda öğrenim gören 6. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Buna göre katılımcılara ait genel tanımlayıcı bilgiler Tablo 6’da düzenlenmiştir.

Tablo 6.

Katılımcılara ait okul türü dağılımları

Okul Türü	f	%
Genel Ortaokul	82	50,9
İmam Hatip Ortaokul	79	49,1
Toplam	161	100

Araştırmaya katılanların %50,9’u Genel Ortaokul, %49,1’i de İmam Hatip Ortaokul öğrencisidir. Buna göre Genel Ortaokul ile İmam Hatip Ortaokulu okul türü değişkeni açısından karşılaştırılacağı için katılımcı sayılarının birbirine denk tutulmasına dikkat edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 7.

Katılımcılara ait tanımlayıcı bilgiler

Demografik Bilgiler	Toplam		*G.O		**İ.H.O		
	f	%	f	%	f	%	
Cinsiyet	Kadın	66	41,0	35	42,7	31	39,2
	Erkek	95	59,0	47	57,3	48	60,8
Aylık Gelir	1500-2000 TL	77	47,8	40	48,8	37	46,8
	2001-3000 TL	42	26,1	23	28,0	19	24,1
	3001-4000 TL	26	16,1	13	15,9	13	16,5
	+4001 TL	16	9,9	6	7,3	10	12,7
	Okuryazar değil	38	23,6	19	23,2	19	24,1
Anne Eğitim	İlkokul	62	38,5	30	36,6	32	40,5
	Ortaokul	38	23,6	16	19,5	22	27,8
	Lise	20	12,4	15	18,3	5	6,3
	Lisans/Üniversite	3	1,9	2	2,4	1	1,3
	Yüksek Lisans	38	23,6	-	-	-	-
	Doktora	0	0,0	-	-	-	-
Baba Eğitim	Okuryazar değil	10	6,2	5	6,1	5	6,3
	İlkokul	42	26,1	22	26,8	20	25,3
	Ortaokul	53	32,9	23	28,0	30	38,0

Lise	41	25,5	23	28,0	18	22,8
Lisans/Üniversite	12	7,5	8	9,8	4	5,1
Yüksek Lisans	2	1,2	1	1,2	1	1,3
Doktora	1	,6	-	-	1	1,3
Toplam	161	100	82	100	79	100

*G.O: Genel Ortaokul, **İ.H.O: İmam Hatip Ortaokul

Araştırmaya katılanların cinsiyet bakımından %59'u erkek ve %41'i de kadındır. Genel Ortaokul katılımcılarının cinsiyet bakımından %57,3'ü erkek ve %42,7'si de kadındır. İmam Hatip Ortaokul öğrenci katılımcılarının %60,8'i erkek ve %39,2'si de kadındır. Buna göre kadın katılımcı sayısı Genel Ortaokul düzeyinde daha fazladır.

Araştırmaya katılanların ailesinin aylık gelir durumuna göre %47,8'i 1500-2000 TL, %26,1', 2001-3000 TL, %16,1'i 3001-4000 TL ve %9,9'u +4001 TL ve üzeri aylık gelirlerinin olduğu saptanmıştır. Genel Ortaokul katılımcılarının ailesinin aylık gelir durumuna göre %48,8'i 1500-2000 TL, %28,0'i 2001-3000 TL, %15,9'u 3001-4000 TL ve %7,3'ü de +4001 TL ve üzeri aylık gelirlerinin olduğunu belirtmişlerdir. İmam Hatip Ortaokul öğrenci katılımcılarının ailesinin aylık gelir durumuna göre %46,8'i 1500-2000 TL, %24,1'i 2001-3000 TL, %16,5'i 3001-4000 TL ve %12,7'si de +4001 TL ve üzeri aylık gelirlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre İmam Hatip Ortaokul öğrenci ailelerinin aylık gelir düzeyi Genel Ortaokul öğrenci ailelerine göre ortalama bakımından daha yüksek seviyededir.

Araştırmaya katılanların annelerinin %23,6'sı okuryazar değil, %38,5'i İlkokul, %23,6'sı Ortaokul, %12,4'ü Lise ve %1,9'u Lisans mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Genel Ortaokul katılımcılarının annelerinin %23,2'si okuryazar değil, %36,6'sı İlkokul, %19,5'i Ortaokul, %18,3'ü Lise ve %2,4'ü Lisans mezunu olduğunu belirtmişlerdir. İmam Hatip Ortaokul katılımcılarının annelerinin %24,1'i okuryazar değil, %40,5'i İlkokul, %27,8'i Ortaokul, %6,3'ü Lise ve %1,3'ü Lisans mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul katılımcılarının annelerinin eğitim seviyesi birbirine yakın değerlerde olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılanların babalarının %6,2'si okuryazar değil, %26,1'i İlkokul, %32,9'u Ortaokul, %25,5'i Lise, %7,5'i Lisans, %1,2'si Yüksek Lisans ve %0,6'sı Doktora mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Genel Ortaokul katılımcılarının babalarının %6,1'i okuryazar değil, %26,8'i İlkokul, %28'i Ortaokul, %28'i Lise, %9,8'i Lisans ve %1,2'si Yüksek Lisans mezunu olduğunu belirtmişlerdir. İmam Hatip Ortaokul katılımcılarının babalarının %6,3'ü okuryazar değil, %25,3'ü İlkokul, %38'i Ortaokul, %22,8'i Lise, %5,1'i Lisans, %1,3'ü Yüksek Lisans ve %1,3'ü Doktora mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre İmam Hatip Ortaokul öğrenci katılımcılarının babalarının eğitim seviyesi Genel Ortaokul öğrenci katılımcılarının babalarının eğitim seviyesine göre ortalama bakımından daha yüksek seviyelerde olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 7).

Katılımcıların Cinsiyet, Aile Aylık Gelir, Anne ve Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Tablo 8.

Genel ortaokul ve imam hatip ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutumlarının cinsiyet değişkenine göre ortalamaları ve t-testi

Bağımsız değişken	Genel Ortaokul					
	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	t	p
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	Kadın	35	3,4286	,55171	-,582	,246
	Erkek	47	3,5106	,68490		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	Kadın	35	3,5286	,47170	-,704	,016
	Erkek	47	3,6277	,72630		
Bağımsız değişken	İmam Hatip Ortaokul					
	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	t	p
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	Kadın	31	3,3710	,60202	-,297	,643
	Erkek	48	3,3715	,65255		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	Kadın	31	3,3024	,71645	,873	,429
	Erkek	48	3,2786	,59152		

*p≤0,05

Tablo 8'e göre Genel Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek adına yapılan t-testi sonucuna göre grup ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır ($t: -,582/p: 0,246$). Erkeklerin Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanları ($Ort.: 3,5106$), kadınların Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanlarından ($Ort.: 3,4286$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan Genel Ortaokul 6. sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek adına yapılan t-Testi sonucuna göre grup ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğu anlaşılmıştır ($t: -,704/p: 0,016$). Erkeklerin Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanları ($Ort.: 3,6277$), kadınların Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanlarından ($Ort.: 3,5286$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 8'e göre araştırmaya katılan İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek adına yapılan t-Testi sonucuna göre grup ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır ($t: -,297/p: 0,643$). Erkeklerin Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanları ($Ort.: 3,3715$), kadınların Hukuk ve Adalet Dersine ve hukuka yönelik algı puanlarından ($Ort.: 3,3710$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan t-Testi neticesinde grup ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t: ,873/p: 0,429$). Kadınların Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanları ($Ort.: 3,3024$), erkeklerin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarından ($Ort.: 3,2786$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 9.

Genel ortaokul ve imam hatip ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutumlarının aile gelir düzeyine göre ortalamaları ve anova testi

		Genel Ortaokul					F	p*
Bağımsız Değişken	Aylık Gelir	N	Ort.	Ss	Min.	Max.		
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	1500-2000 TL	40	3,4958	,73330	1,67	5,00	,135	,939
	2001-3001 TL	23	3,4275	,60891	2,50	5,00		
	3001-4000 TL	13	3,5385	,45212	2,83	4,33		
	+4001 TL	6	3,3889	,25092	3,17	3,83		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	1500-2000 TL	40	3,5469	,63844	1,63	4,75	,436	,728
	2001-3001 TL	23	3,5598	,64828	2,38	5,00		
	3001-4000 TL	13	3,6250	,56826	2,50	5,00		
	+4001 TL	6	3,8542	,70452	2,75	4,88		
		İmam Hatip Ortaokul					F	p*
Bağımsız Değişken	Aylık Gelir	N	Ort.	Ss	Min.	Max.		
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	1500-2000 TL	37	3,3829	,66070	1,67	4,67	,330	,804
	2001-3001 TL	19	3,3158	,68919	1,50	4,50		
	3001-4000 TL	13	3,2949	,54922	1,83	3,83		
	+4001 TL	10	3,5333	,53748	2,50	4,33		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	1500-2000 TL	37	3,0980	,68220	1,00	4,13	2,778	,047
	2001-3001 TL	19	3,3421	,66776	2,25	5,00		
	3001-4000 TL	13	3,4615	,51887	2,50	4,63		
	+4001 TL	10	3,6625	,27035	3,38	4,25		

* $p \leq 0,05$ **2021 yılı için asgari ücret aylık 2825 lira olarak temel alınmıştır.

Tablo 9'a göre araştırmaya katılan Genel Ortaokul 6. sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının aile aylık gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini

tespit etmek maksadıyla tek yönlü ANOVA testi (One-Way) yapılmıştır. ANOVA testi sonucuna göre Genel Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ile aile aylık gelir düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,135/p: ,939$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanları ile aile aylık gelir düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,436/p: ,728$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 9'a göre araştırmaya katılan İmam Hatip Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının aile aylık gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek maksadıyla tek yönlü ANOVA testi (One-Way) yapılmıştır. İmam Hatip Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin test sonucuna göre Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ile aile aylık gelir düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,135/p: ,939$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanları ile aile aylık gelir düzeyleri arasındaki farkın ($F: 2,778/p: ,047$) istatistiksel yönden anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu farklılıkların kaynaklarının tespit edilmesi maksadıyla da Tukey testi yapılmıştır ve buna göre 1500-2000 TL ile +4001 TL arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10.

Genel ortaokul ve imam hatip ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutumlarının anne eğitim düzeyine göre ortalamaları ve anova testi

		Genel Ortaokul					F	p*
Bağımsız Değişken	Eğitim Durumu	N	Ort.	Ss	Min.	Max.		
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	Okuma yazma bilmiyor	19	3,2632	,71214	1,67	5,00	2,259	,070
	İlkokul mezunu	30	3,5056	,68577	2,50	5,00		
	Ortaokul mezunu	16	3,5000	,44305	2,50	4,17		
	Lise mezunu	15	3,5111	,43400	3,00	4,50		
	Lisans mezunu	2	4,5833	,58926	4,17	5,00		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	Okuma yazma bilmiyor	19	3,5000	,73834	1,63	5,00	,794	,533
	İlkokul mezunu	30	3,5625	,61741	2,50	4,75		
	Ortaokul mezunu	16	3,5391	,50974	2,38	4,50		
	Lise mezunu	15	3,7000	,65260	2,63	5,00		
	Lisans mezunu	2	4,2500	,17678	4,13	4,38		
		İmam Hatip Ortaokul					F	p*
Bağımsız Değişken	Eğitim Durumu	N	Ort.	Ss	Min.	Max.		
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	Okuma yazma bilmiyor	19	3,1930	,80749	1,50	4,33	,787	,537
	İlkokul mezunu	32	3,4010	,48795	2,33	4,67		
	Ortaokul mezunu	22	3,4167	,65818	1,67	4,33		
	Lise mezunu	5	3,7000	,59395	2,83	4,50		
	Lisans mezunu	1	3,1667	.	3,17	3,17		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	Okuma yazma bilmiyor	19	3,1184	,69905	2,00	4,50	,614	,654
	İlkokul mezunu	32	3,3711	,49134	2,38	4,63		
	Ortaokul mezunu	22	3,2727	,81708	1,00	5,00		
	Lise mezunu	5	3,3750	,36443	3,13	4,00		
	Lisans mezunu	1	3,7500	.	3,75	3,75		

* $p \leq 0,05$

Tablo 10'a göre Genel Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamaları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının anne eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır. Buna göre Genel Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanı ortalamaları ile anne eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: 2,259/p: ,070$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puan ortalamaları ile anne eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,794/p: ,533$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 10'a göre araştırmaya katılan İmam Hatip Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamaları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının anne eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır. Buna göre İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamaları ile anne eğitim düzeyi arasındaki farkın ($F: ,787 /p: ,537$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puan ortalamaları ile anne eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,614 /p: ,654$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 11.

Genel ortaokul ve imam hatip ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine yönelik algı ve tutumlarının baba eğitim düzeyine göre ortalamaları ve anova testi

Genel Ortaokul								
Bağımsız Değişken	Eğitim Durumu	N	Ort.	Ss	Min.	Max.	F	p*
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	Okuma yazma bilmiyor	5	3,1000	,41833	2,50	3,67	,898	,487
	İlkokul mezunu	22	3,6136	,84888	1,67	5,00		
	Ortaokul mezunu	23	3,4928	,54234	2,50	5,00		
	Lise mezunu	23	3,5072	,51854	2,50	4,50		
	Lisans mezunu	8	3,2500	,54190	2,50	4,17		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	Okuma yazma bilmiyor	5	3,4500	,62874	2,50	4,25	,469	,798
	İlkokul mezunu	22	3,6648	,76802	1,63	5,00		
	Ortaokul mezunu	23	3,6087	,56822	2,63	4,88		
	Lise mezunu	23	3,5109	,60644	2,38	5,00		
	Lisans mezunu	8	3,6875	,52184	2,50	4,13		
Yüksek Lisans mezunu	1	3,0000	.	3,00	3,00	,193	,978	
	Okuma yazma bilmiyor	5	3,0333	,55777	2,33			3,67
	İlkokul mezunu	20	3,3917	,62892	1,67			4,67
	Ortaokul mezunu	30	3,4667	,57801	2,00			4,33
	Lise mezunu	18	3,4074	,78637	1,50			4,50
Hukuk ve Adalet Dersine ve Hukuka Yönelik Algı	Lisans mezunu	4	2,9167	,16667	2,83	3,17	,193	,978
	Yüksek Lisans mezunu	1	3,0000	.	3,00	3,00		
	Doktora mezunu	1	3,3333	.	3,33	3,33		
	Okuma yazma bilmiyor	5	3,2750	,43661	2,50	3,50		
	İlkokul mezunu	20	3,2188	,73993	1,00	4,63		
Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriğine İlişkin Tutum	Ortaokul mezunu	30	3,2917	,62572	1,75	4,50	,193	,978
	Lise mezunu	18	3,3958	,67960	2,25	5,00		
	Lisans mezunu	4	3,0938	,57168	2,38	3,75		
	Yüksek Lisans mezunu	1	3,2500	.	3,25	3,25		
	Doktora mezunu	1	3,5000	.	3,50	3,50		

* $p \leq 0,05$

Tablo 11'e göre Genel Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanı ortalamaları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının baba eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için Anova testi yapılmıştır. Buna göre Genel Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamaları ile baba eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,898 /p: ,487$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının ortalamaları ile baba eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,469 /p: ,798$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 11'e göre İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanı ortalamaları ile Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının baba eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için Anova testi yapılmıştır. Buna göre İmam Hatip Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algı puanları ortalamaları ile baba eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,787 /p: ,537$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutum puanlarının ortalamaları ile baba eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($F: ,614 /p: ,654$) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Seçmeli Hukuk ve Adalet dersi ve içeriği ile ilgili algı ve tutumlarının altıncı sınıflar düzeyinde karşılaştırmalı analizi yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışma yalnızca Sultanbeyli ilçesindeki Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarını kapsamaktadır. Bundan dolayı araştırmamız bölgesel bir araştırma olup Aktaş'ın (2017) belirttiği gibi bölgesel araştırmalar sonucu üzerinden ulusal anlayış değerlendirmeleri yapılmamalıdır. Bu bölümde araştırma çerçevesinde elde edilen sonuçlar araştırmanın alt amaçlarına göre ele değerlendirilecektir.

Birinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar:

Genel Ortaokul kadın öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersi ve hukuka ilişkin algılarının, İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersi ve hukuka ilişkin algılarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Genel Ortaokulu erkek öğrencilerinin Hukuk ve Adalet Dersi ve hukuk algılarının İmam Hatip Ortaokulu erkek öğrencilerine göre Hukuk ve Adalet Dersi ve Hukuk algısından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Genel ortaokul öğrencilerinin hukuk ve adalet dersinin içeriğine yönelik tutumlarının İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine ve hukuka yönelik tutumlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkek genel ortaokul öğrencilerinin hukuk ve adalet dersinin içeriğine ilişkin algılarının, erkek İmam Hatip ortaokulu öğrencilerinin hukuk ve adalet dersi ve hukuk dersine ilişkin algılarından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde Alıcı ve Van (2016) yapmış oldukları araştırmada erkeklerin kadınlardan daha fazla hukuka ilgi eğiliminde oldukları, hukuki algılarının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın Sönmez ve Aycıl (2018) yapmış oldukları araştırmada ise kadınların Hukuk ve Adalet dersi değerlendirme algısının, erkeklerin hukuk ve adalet dersi değerlendirme algısından yüksek olduğunu belirtmişlerdir. İrşi (2017) de yapmış olduğu araştırmada kadınların Hukuk ve Adaler dersinin içeriğine yönelik tutumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Alkayış (2019) da kadınların Hukuk ve Adalet dersi ve hukuka ilgi bakımından erkeklerden daha fazla eğilim gösterdiğini belirtmiştir.

İkinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar:

Aile aylık geliri asgari ücretin alt seviyesinde olan Genel Ortaokulu ve Hukuk ve Adalet Kursu öğrencilerinin algısı, aile aylık geliri asgari ücretin alt seviyesinde olan İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine göre daha yüksektir. Aile aylık geliri asgari ücretin üst seviyesinde olan İmam Hatip ortaokul öğrencilerinin hukuk ve adalet algıları, aile aylık geliri asgari ücretin üst seviyesinde olan genel ortaokul öğrencilerine göre daha yüksektir. Aile aylık geliri asgari ücretin alt seviyesinde olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine yönelik tutumları, aylık aile geliri asgari ücretin altında olan İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine göre daha yüksektir.

Sönmez ve Aycıl (2018) aile aylık gelirleri yüksek olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine, hukuka yönelik algı ve tutum bakımından yüksek olduğunu ve gelir seviyesi düşük olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik algı ve tutumun azaldığını belirtmiştir.

Üçüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar:

Anne eğitim düzeyi okuma yazma bilmeyen olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algıları, anne eğitim düzeyi okuma yazma bilmeyen olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algılarına göre daha yüksektir. Anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algıları, anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algılarına göre daha yüksektir.

Anne eğitim düzeyi okuma yazma bilmiyor olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumları, anne eğitim düzeyi okuma yazma bilmeyen olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumlarına göre daha yüksektir. Anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumları, anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumlarına göre daha yüksektir. Alıcı ve Van (2015) öğrencilerin hukuka yönelik algı ve tutum ile anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı değerlendirmesini yapmışlardır. Sönmez ve Aycıl (2018) ise öğrencilerin hukuk ve adalet dersi hakkında yapılan genel değerlendirmeye ile anne eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir fark olduğu değerlendirmesinde bulunmuşlardır.

Baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algıları, baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algılarına göre daha yüksektir. Baba eğitim düzeyi lise mezunu olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algıları, baba eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algılarına göre daha yüksektir.

Baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumları, baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumlarına göre daha yüksektir. Baba eğitim düzeyi lise mezunu olan Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumları, baba eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumlarına göre daha yüksektir. Sönmez ve Aycıl (2018) baba eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte öğrencinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algısında olumlu yönde farklılık yaşandığını bundan dolayı da öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik algı ve tutumları ile baba eğitim seviyeleri arasında anlamlı ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Hukuk ve Adalet dersi kapsamında öğrencilerin anket maddelerine verdikleri cevapların ortalama değerlerine göre Genel Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ve hukuka yönelik algılarının ve Hukuk ve Adalet dersinin içeriğine ilişkin tutumlarının İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine göre yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında İmam Hatip Ortaokullarında verilen temel eğitimin yanında dini eğitimin de verilmesi etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Göksu (2018) araştırmasında Genel olarak İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin açıklanmalarında daha fazla dini söylem ve mistik kavramlar kullanmaları, diğer devlet Ortaokulu öğrencilerinin ise daha reel ve dünyevi bir dil kullanmaları göze çarpan en temel farklılık olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı da İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin dünya görüşlerinin buna göre şekillenmesi söz konusu olmaktadır. Buna ilave olarak Akyürek (2012) araştırmasında İmam Hatip Ortaokullarında verilen İslami ilimler eğitimi ve din felsefesi eğitimleri sayesinde bu eğitim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin hayata dair fikir, düşünce ve felsefelerinde ve yaşam tarzlarında buna göre bir şekillenmenin oluşması kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Bu tartışma ve değerlendirmelerden yola çıkarak Genel Ortaokul öğrencilerinin İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine göre reel ve dünyevi dilde konuşmalarının (Aktaş, 2017) ve İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin İslami ilimler eğitimi ve din felsefesi eğitimleri ağırlıklı eğitim almalarının bu öğrenciler arasında Hukuk ve Adalet dersi ve içeriği ile ilgili algı ve tutumları arasında farklılıkların yaşanmasına (Koç, 2020) etkiye bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Öneriler

Gelecekte yapılacak olan araştırmalarda Seçmeli Hukuk ve Adalet dersini alan öğrencilerde okul türü (Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul) bazında ders sonunda meydana gelen tutum ve davranış değişimlerini nitel bir araştırma tekniği ile çözümlenmek benzer çalışmalarını karşılaştırmak adına yararlı olacaktır. Bu kapsamda Genel Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersinin hedef ve kazanımlarının tespiti için 6. 7. ve 8. sınıfları kapsayacak şekilde nitel ya da nicel araştırmalar yapmak yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2021). Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı ‘Hukuk ve Adalet Dersi’ <https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hukuk-ve-adalet-dersi14092020042523>. (Erişim Tarihi: 22.12.2021).
- Akıncı, S. (1998). Keman eğitimine, “öğrenmenin geliştirilmesini sağlayan koşullar” açısından bakış. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 1-10.
- Aktaş, H. (2017). Genel ve imam-hatip ortaokul öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(27), 335-358.
- Akyürek, S. (2012). *İlk ve orta öğretimde din öğretimi: kuramsal çerçeve*. Recai Doğan ve Remziye Ege (Ed.), *Din Eğitimi (El Kitabı)*. 81-104. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Alıcı, A. H. (2015). *Ortaokul Hukuk ve Adalet dersinin öğrencilerdeki hukuk bilincini geliştirmeye etkisi*. (Doktora Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Alıcı, A. H., & Van, N. (2016). Ortaokullarda okutulan “Hukuk ve Adalet” dersinin öğrenciler üzerinde hukuka yönelik duyuşsal eğilimler algısına etkisi. *The Journal Of Europe-Middle East Social Science Studies*, 2(1), 107-131.
- Alkayış, M. (2019). *Ortaokul seçmeli hukuk ve adalet dersi öğretim programı ve uygulamasının öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman.
- Aycıl, S. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th ed.). New York: Oxford University Press.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (4th edition). USA: SAGE Publications, Inc.
- Çalışkan, H. & Yıldırım, Y. (2020). Seçmeli Hukuk ve Adalet dersinin ortaokul öğrencilerinin adil olma ve sorumluluk değerlerine etkisi. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 4(2), 34-48.
- Çengelci Köse, T. (2017). Hukuk ve Adalet dersi öğretim programı ve öğretim materyalinde değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 656-664.
- Çiftçi, M. (2019). *İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları (Erzurum ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Elbay, S. (2020). Sekizinci sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet kavramlarına yükledikleri anlamların incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 585-608.
- Erbay, ř. & Beydoğan, H. Ö. (2017). Eğitmcilerin eğitim araştırmalarına yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 246-260.
- Göksu, M. Z. (2018). *İmam hatip ortaokulları ile diğer devlet ortaokullarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Güriz, A. (2009). *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Halstead, Mark, J. & Taylor, Monica, J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.

- Has, S., & Katılmış, A. & Dolanbay, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlığı becerilerini geliştirmek: Bir eylem araştırması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 256-270. 10.29000/rumelide.1221524.
- İrşi, E. (2017). *Ortaokul hukuk ve adalet dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- İrşi, E., & Sönmez, Ö. F. (2019). Ortaokul hukuk ve adalet dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 27(4), 1457-1469. 10.24106/kefdergi.2928.
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kılıç, M. (2014). İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an eğitimi üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, 47(1), 69-106.
- Koç, A. (2020). A qualitative research on the problems and expectations of imam hatip secondary school students (the case of Istanbul province). *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 7(4), 43-51.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28, 563-575.
- MEB (2017). *Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı 'Ortaokul 6, 7 veya 8. Sınıf'*. Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Öngören, H. & Nurdoğan, A. (2022). Göç durumu ve göç nedeni ekseninde ortaokul öğrencilerinin hukuk ve adalet dersi teorik bilgi düzeyleri ve davranış eğilimlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4(9), 579-601. 10.47994/usbad.1119319.
- Scotchmer, S. (1991). Devlerin omuzlarında durmak: Kümülatif araştırma ve patent hukuku. *Ekonomik Perspektifler Dergisi*, 5(1), 29-41.
- Sönmez, Ö. F. & Aycıl, S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin hukuk ve adalet dersine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(20): 541-576.
- Şahinoğlu, İ. (2020) *Kent yoksulluğu ile mücadele rejimi: Sultanbeyli örneği*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas Dergisi*, 7(1), 245-254.
- Yıldırım, A., & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, D., & Uzunsakal, E. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, 14-29.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. İçinde (s. 771-774), (XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi), Denizli.